

**ЎЗБЕКИСТОН ТАРАҚҚИЁТИНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧИДА МАКТАБ
ТАЪЛИМИ СОҲАСИ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИНИ
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БОРАСИДА АМАЛГА ОШИРИЛГАН
ТАДБИРЛАР**

DOI: 10.5281/zenodo.11128130

Абдуллоев Шерқўзи Ахматбобоевич

Самарқанд Давлат Университети таянч докторанти.

sheriabdullayev1@gmail.com

Аннотация. 2016 йилдан эътиборан барча соҳалар қатори мактаб таълимини ривожлантириш борасида ҳам кенг кўламли ишлар амалга оширилди ва салмоқли ютуқлар қўлга киритилди. Бунда соҳа ҳуқуқий асосларининг такомиллаштирилиши катта роль ўйнади. Шу сабабдан соҳа ҳуқуқий асосларини замон талаблари асосида такомиллаштириш ва унинг натижаларини ўрганиш бугунги кунда долзарб масалалардан бири ҳисобланади.

Калит сўзлар: 11 йиллик таълим, “Таълим тўғрисида”ги янги таҳрирдаги қонун, Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш **концепсияси**, Президент мактаблари.

Аннотация. С 2016 года проведена большая работа по развитию школьного образования, а также по всем направлениям, достигнуты значительные успехи. Большую роль в этом сыграло совершенствование законодательной базы отрасли. По этой причине совершенствование правовых основ отрасли с учетом требований времени и изучение ее результатов является сегодня одной из актуальных задач.

Ключевые слова: 11-летнее образование, новая редакция Закона «Об образовании», концепция развития системы государственного образования до 2030 года, Президентские школы.

Abstract. Since 2016, extensive work has been carried out in the development of school education as well as in all areas, and significant achievements have been

made. The improvement of the legal framework of the sector played a big role in this. For this reason, improving the legal foundations of the industry based on the requirements of the time and studying its results is one of the urgent issues today.

Key words: 11-year education, the new version of the Law "On Education", the concept of development of the public education system until 2030, Presidential schools.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда барча соҳалар қатори мактаб таълимини ривожлантириш бўйича ҳам муайян ишлар амалга оширилди. Хусусан, “Таълим тўғрисида”ги Қонун, “Кадрлар тайёрлаш миллий дастури” қабул қилинди. Шунингдек, соҳа моддий-техник базасини ривожлантириш чоралари кўрилди. Аммо шунга қарамай, бу борада ҳам айрим камчиликлар сақланиб қолди. Давлат тасарруфидаги мактабларда математика, физика, кимё, информатика ва чет тили каби фанлар бўйича ўқитувчилар етишмаслиги, узоқ ҳудудлардаги ёшлар учун ОТМга киришда имтиёзларнинг йўқлиги сабабли у ердаги мактабларда ўқитувчиларга эҳтиёж юқори даражада сақланиб қолгани ва бошқалар шулар жумласидандир. Шунингдек, *айрим мактаблардаги синфларда ўқувчилар сонининг белгиланган миқдордан ошиб кетгани ва шунга ўхшаш муаммолар сақланиб қолди*[1]. *Бундан ташқари, мутахассис кадрлар тайёрлаш ва таълим тизими жамиятдаги янгиланишлардан орқада қолмоқда эди*[2].

Йиғилиб қолган муаммолар соҳани тубдан ислоҳ қилишни, дунёнинг ривожланган мамлакатлари тажрибасидан фойдаланиш зарурлигини тақозо қилди. 2017 йил умумтаълим ва ўрта махсус касб-хунар таълими тизимида туб ислохотлар йили бўлди. Халқ қабулхоналари ва Президентнинг виртуал қабулхонасига тушган таклиф ва мулоҳазалар, шунингдек, республика мактабларидаги битирувчиларнинг ота-оналари ўртасида ўтказилган сўровнома натижаларидан келиб чиқиб, Президент Шавкат Мирзиёев ташаббуси билан 9+3, яъни 12 йиллик мажбурий таълимдан 11 йиллик таълимга ўтилди. Натижада, биргина 2017 йилда 10-синф ўқувчилари учун 9 млн. нусха дарслик чоп этилди ва 10 мингга яқин умумтаълим мактабида 11 йиллик таълимга ўтилди[3].

Юқорида таъкидланганидек, 2017 йил юртимизда таълим соҳасидаги ислохотларни амалга оширишга жадал равишда киришилди. Бунда, аввало, соҳа фаолиятини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар замон талабларига мослаштирилди. Жумладан, 2019 йил 29 апрелда “Ўзбекистон Республикаси халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони қабул қилинди. Унда халқ таълимини ривожлантиришнинг асосий йўналишлари **белгилаб берилди**[4].

Концепцияда белгиланган мақсад ва вазифалар ижросини таъминлаш мақсадида бир қатор тадбирлар амалга оширилди. Жумладан, таълим жараёнида илғор технологияларни қўллаш орқали иқтидорли ёшларни аниқлаш ва ўқитиш тизими шакллантирилди. Шунингдек, иқтидорли ёшларни қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантириш мақсадида 2019 йил 2 февралда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Президент мактабларини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори қабул қилинди. Мазкур Қарор асосида илк Президент мактаби 2019 йил **5 сентябрда Тошкент** шаҳрида, **2 декабрда Наманган** шаҳрида ва **9 декабрда Хив** шаҳрида ҳамда **11-декабрда Қорақалпоғистон Республикаси Нукус** шаҳрида ташкил этилди.

Президент мактабларининг дастлаб чекланган миқдорда ташкил этилиши ушбу муассасаларни бошқариш учун мутлақо янги моделни синаб кўриш зарурати билан боғлиқ эди. Кейинчалик 2020-2021-йилларда Президент мактаблари Ўзбекистоннинг 14 та ҳудудида фаолият юрита бошлади[5].

Таълим соҳасидаги муносабатларни тартибга солишда 2020 йил 16 сентябрда қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрирдаги “Таълим тўғрисида”ги Қонуни ҳам муҳим аҳамиятга эга бўлди. Мазкур Қонуннинг 9-моддасида умумий ўрта таълим ташкилотларининг синфларида (гуруҳларида) таълим олувчилар сони ўттиз беш нафардан ошмаслиги ҳақидаги норма белгилаб қўйилди. Бу билан мактабларда таълим сифатини оширишга эътибор қаратилди[6].

Бу борадаги тадбирлар кейинги йилларда ҳам давом эттирилди. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 19 июль кундаги “Президент, ижод ва ихтисослаштирилган мактаблар фаолиятини янада такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори асосида Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Президент, ижод ва ихтисослаштирилган мактабларни ривожлантириш агентлиги – Мактабгача ва мактаб таълими вазирлиги ҳузуридаги Ихтисослаштирилган таълим муассасалари агентлиги деб қайта номланди[7].

Бугунги кунда ушбу агентлик тизимида фаолият кўрсатётган 14 та Президент мактабларида 2352 нафар, атоқли адиб ва шоирларимиз номи билан аталган 9 та ижод мактабида 1849 нафар, 3 та таянч ихтисослаштирилган мактаб ҳамда 179 та ҳудудий ихтисослаштирилган мактаб ва мактаб-интернатларида 67454 нафар ўқувчи маҳаллий ва хорижлик маҳоратли ўқитувчилардан таҳсил олмоқда.

2021 йилда илк Президент мактаблари (Нукус, Хива, Наманган ва Тошкент шаҳридаги) нинг **96 нафар** битирувчиларининг барчаси нуфузли хорижий олий таълим муассасаларида ўқиш учун таклиф олган. 2022-2023 ўқув йилида 14 та Президент мактабини 326 нафар ўқувчи битирди. Шундан 281 нафари муддатидан олдин нуфузли халқаро университетларга қабул қилинди. Уларнинг 51 нафари тўлиқ грант асосида ўқиш имкониятига эга бўлди. 45 нафар битирувчи эса хориждаги нуфузли университетларнинг Ўзбекистондаги филиаллари ва маҳаллий ОТМларга грант асосида ўқишга қабул қилинди[8].

Аммо, юқорида келтирилган тадбирларнинг амалга оширилганига қарамадан бу даврда кадрлар тайёрлаш борасида айрим муаммолар ҳам сақланиб қолди. Хусусан, мазкур йиллар давомида умумтаълим муассасаларини олий маълумотли педагог кадрлар билан таъминланиш даражаси 87 фоизни ташкил этиб, кўплаб мактаблар, айниқса, чекка ҳудудлардаги таълим масканларида бир қатор фанлар бўйича малакали ўқитувчилар етишмаслиги

сезилди[9]. Бу, ўз навбатида, таълим сифатига ўзининг салбий таъсирини кўрсатаётган омиллардан бирига айланди.

Кейинги йилларда ҳам ўқитувчи касби нуфузини ошириш, педагоглар учун қулай ижтимоий шароит яратиш, меҳнатини моддий ва маънавий жиҳатдан муносиб рағбатлантириш борасидаги ислоҳотлар изчил давом эттирилди. 2021 йил 11 январда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Олис ҳудудлардаги бюджет ташкилотларига малакали мутахассисларни жалб қилиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарори асосида 2021 йил 1 мартдан бошлаб таълим даражаси юқори бўлмаган мактабларда дарс бериш учун бошқа ҳудудлардан жалб қилинган олий ва биринчи тоифага эга ўқитувчи-педагогларнинг базавий тариф ставкаларига махсус устамалар жорий қилинди. Унга кўра, бир маъмурий-ҳудудий бирликлар доирасида бошқа туман ва шаҳарлардан келиб фаолият юритаётган ўқитувчи-педагогларнинг базавий тариф ставкаларига 50 фоиз; бошқа маъмурий-ҳудудий бирликдан келиб фаолият юритаётган ўқитувчи-педагогларнинг базавий тариф ставкаларига 100 фоиз махсус устама тўлаш тартиби жорий этилди[10].

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 5 майда қабул қилинган “2022–2026-йилларда мактаб таълимини ривожлантириш бўйича миллий дастурни тасдиқлаш тўғрисида”ги Фармони асосида 2022 йил 1 сентабрдан Мактабгача ва мактаб таълими вазирлиги тизимидаги умумий ўрта таълим муассасаларида ўзи дарс берадиган фани бўйича тегишли даражадаги сертификатга эга бўлган педагог кадрларга ҳар ойлик қўшимча устама тўлаш тизими жорий этилди. Унга кўра, халқаро тан олинган сертификатга эга бўлган педагог кадрларга – уларнинг тариф ставкасига нисбатан 50 фоиз миқдорида; халқаро стандартлар талабларига жавоб берадиган миллий баҳолаш тизимидан олинган сертификатга эга педагог кадрларга – уларнинг тариф ставкасига нисбатан 50 фоиз миқдорида; Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳузуридаги Билим ва малакаларни баҳолаш агентлигининг миллий баҳолаш тизимида олинган сертификатга эга педагог кадрларга – уларнинг тариф

ставкасига нисбатан 20 фоиз миқдорида (чет тили бўйича сертификатлар бундан мустасно); Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги ҳузуридаги Билим ва малакаларни баҳолаш агентлигининг миллий баҳолаш тизимида чет тили бўйича олинган сертификатга эга педагог кадрларга эса 2025 йил 1 январга қадар – уларнинг тариф ставкасига нисбатан 50 фоиз миқдорида; 2025 йил 1 январдан бошлаб – уларнинг тариф ставкасига нисбатан 20 фоиз миқдорида қўшимча устама тўланиши белгиланди[11].

Ислохотлар натижасида, Янги Ўзбекистонда муаллимларнинг ойлик иш ҳақи ўртача 2016 йилга нисбатан 2,5 баравар ошди (ўртача ойлик 3 миллион сўм). Натижада, 6 миллион сўмдан 10 миллион сўмгача маош оладиган ўқитувчилар сони – 23 мингга етди, 10 миллион сўмдан юқори ойлик олувчилар 1 мингдан ошди. Яна 2 мингга яқин муаллимларга Вазир жамғармасидан қўшимча устама тўланмоқда. Мактаблар юкласини камайтириш мақсадида 700 минг ўқувчи ўрни яратилди. Бу – аввалги йилларга нисбатан 15 баравар кўпдир[12].

Хулоса ўрнида таъкидлаш лозимки, Янги Ўзбекистонда сўнгги йилларда мактабгача ва мактаб таълими тизимидаги ислохотлар чуқур ўйланган ҳолда олиб борилди. Энг аввало, мактабларнинг моддий-техник базаси мустаҳкамланиб, педагогларни моддий ва маънавий рағбатлантиришнинг ҳуқуқий асоси яратилди. Шу билан бирга, бу тизимда ютуқлар билан бир қаторда ҳали ечимини кутаётган муаммолар ҳам сақланиб қолди. Бошланғич ва юқори синфларда ўтиладиган фанлар миқдорининг кўп экани, ўқувчилар аниқ бир йўналишда чуқур билимга эга бўлмаган ҳолда мактабни битираётгани, талаб юқори бўлган фан ўқитувчиларидан айримларининг билими “қониқарсиз” экани ва бошқа масалалар шулар жумласидандир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. <https://lex.uz/docs/-4312785>
2. Ўзбекистонда таълимнинг ривожланиш тарихи ва тарихшунослиги.

Очерклар. – Тошкент: “Тафаккур қаноти” нашриёти, 2017. 300-б.

3. <https://conferencea.org>

4. <https://lex.uz/docs/-4312785>
5. <https://t.me/piimauz/11449>
6. <https://lex.uz/docs/-5013007>
7. <https://lex.uz/docs/-5520855>
8. <https://t.me/piimauz/11449>
9. Sh.M.Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent. “O‘zbekiston” nashriyot, 2022-yil.
10. “Янги Ўзбекистон” газетаси. 2021-yil 13-yanvar №8, 2-bet
11. <https://lex.uz/docs/-6008663>
12. “Халқ сўзи” газетаси. 2023-yil 29-avgust № 180, 1-bet